

VIEWS OF WORLD LINGUISTS ON THE IMPORTANCE OF GAMES IN CHILDREN'S LIFE

Rozikova Gulbahor Zaylobidinovna

Doctor of Philological sciences (DSC) at Fergana State University

Gulasal Khusanova Shuhratjon qizi

2nd year Master of Linguistics (English) at Fergana State University

gulasal.husanova.98@mail.ru

Annotation: *This article analyzes what linguists think about children games and how important they are in their life. Besides, they mention that games prepare children for future life in playing. There are many types of games as mentioned below and have their own role in kid's future.*

Key words: *linguistics, world linguists, personality, research, game therapy, didactic game.*

JAHON TILSHUNOS OLIMLARINING BOLALAR HAYOTIDA O'YINLARNING AHAMIYATI HAQIDAGI QARASHLARI

Rozikova Gulbahor Zaylobidinovna

Farg'ona Davlat Universiteti filologiya fanlari doktori

Xusanova Gulasal Shuhratjon qizi

Farg'ona Davlat Universiteti Lingvistika(ingliz tili) 2-kurs magistranti

Anotatsiya: *Ushbu maqola tilshunoslarning bolalar o'yinlari haqida qanday fikrda ekanligini va ularning hayotida qanchalik muhimligini tahlil qiladi. Bundan tashqari, ular o'yinlar bolalarni o'yinda kelajakdagi hayotga tayyorlaydilar. Quyida aytib o'tilgan o'yinlarning ko'p turlari mavjud va ularning bolaning kelajagida o'z o'rni bor.*

Kalit so'zlar: *tilshunoslik, jahon tilshunoslari, shaxs, tadqiqot, o'yin terapiyasi, didaktik o'yin.*

O'yin qadim zamonlardan beri pedagog, psixolog, faylasuf, etnograf, san`atshunos olimlar diqqatini o`ziga tortib kelgan bo`lib, jamiyat hayotida mehnatdan keyin turadi va uning mazmuni belgilaydi. Ibtidoiy jamoa qabilalari o`z o'yinlarida ovchilik, urush, dehqonchilik ishlarini aks ettirganlar. Maasalan, o`sha davrdagi ba`zi qabilalarning sholi sepish jarayoni o'yinlar bilan juda katta tantanalar bilan amalga oshirilgan.

Tilshunoslik fanida, xususan hozirgi zamon tilshunosligida bolalar o'yin nomlari haqida turli olimlar o`z fikr-mulohazalarini bildirishgan. Shu jumladan jahon tilshunos olimlari D.V.Elkonin, YA.A.Komenskiy, K.D.Ushinskiy, A.S.Makarenko, P.F.Lestgaf, N.K.Krupskayalarning g`oyalari hozirgi zamon bolalar o'yinlari nazariyasi uchun muhim manbalardan hisoblanadi. Buyuk psixolog D.V.Elkonin o'yinning kelib

chiqishiga oid yangi g'oyani ilgari suradi va o'yinni "kelajakdagi shaxsning haqiqiy ijodiy fikrining ulkan ombori" deb ataydi. Jamiyatning daslabki taraqqiyotidayoq bolalarning kattalar hayoti va mehnatida ishtirok etishlari, bolalarni mehnat qilishlari uchun qulay o'yinchoq – mehnat qurollari ishlab chiqilgan. O'yinchoq qurollar paydo bo'lishi natijasida rolli o'yinlar paydo bo'ldi. D.V.Elkonin o'z tadqiqotida rolli o'yinning syujeti bilan bir qatorda, uning mazmuni ham mavjud ekanligini yozadi. Uning fikricha, o'yinda bolalar kattalar faoliyatining asosiy jihatini aniqroq aks ettirishi o'yinning mazmunini tashkil qiladi va kattalar mehnatida ishtirok etish orqali bolada mehnat qilishga intilish hissi u'yg'onadi. O'yin doimo hayotni aks ettiradi. Shuning uchun uning mazmuni ijtimoiy voqelikda o'zgarib turadi. Bola yoshligida qancha ko'p o'ynasa atrof olam haqida shuncha tushunchalarga ega bo'ladi, o'yin jarayonida bolada dastlabki kompensatsiyalar rivojlanadi ya'ni bola nima qilish kerakligini, qanday v anima uchun qilish kerakligi haqida o'zi o'yin davomida aniqlab boradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar o'yinlarini Elkonin o'z navbatida quyidagicha tasniflagan:

Maishiy mavzu syujetiga oid o'yinlar; (mehmon kutish, o'yinchoqlarni uxlatish kabi)

Ishlab chiqarish syujetiga doir o'yinlar; (loydan buyumlar yasash, qug'irchoqlarga kiyim tikish singari)

Ijtimoiy-siyosiy syujetli o'yinlar; (tarbiyachi rolini o'ynash, televizordagi boshlovchilarga taqlid qilish)

Mana shu o'yinlar orqali bog'cha, oshxonada turli tayyorlanadigan taomlar, hayvonot bog'ida hayvonlar, bog' va polizda turli meva va sabzavotlar, turli xil kasblar haqida bilim ko'nikma hosil bo'ladi.

" Bolalar o'yinlari ko'p asrlik tarixga ega-deb yozgan edi rus didaktikasining atoqli namoyondasi K.D.Ushinskiy,- insonning o'zi tomonidan ishlab chiqilgan qudratli tarbiyaviy vosita va shuning uchun ham unda inson tabiatining haqiqiy ehtiyoji ifodalangan". Binobarin " Bola uchun o'yin voqelik" deb aytgan Ushinskiy tevarak atrofdagi voqelikni nazarda tutgan. Bola o'yin orqali materiallarning ko'rinishi, rangi, turli o'simlik va hayvonot olamidagi o'zgarishlarni anglaydilar. Ushinskiy bolaga o'yinning qiziqlik ta'rafi borligi sababi etib unda qisman bolaning o'zi yaratgan narsa borligini ko'rsatadi va shu sabab o'yin bola uchun qiziqarli deb izohlaydi. U bolalar faoliyatida o'yinning mehnat jarayoni asosida paydo bo'lganligini va uni yosh avlodni mehnat faoliyatiga tayyorlashdagi roli, o'yining bola shaxsini shakllantishdagi ahamiyatini asoslab berdi.

YA.A.Komenskiy o'yinni bola faoliyatining, uning tabiati va mayllarigacha to'g'ri keladigan zarur shakli deb hisoblaydi. Uning fikricha o'yin – bolaning barcha qobiliyat ko'rinishlari rivojlanadigan jiddiy aqliy faoliyatdir, o'yinda borliq, dunyo haqidagi tasavvurlar dunyosi kengayadi va boyidi, nutq rivojlanadi. Bola o'yin davomida tengqurlari bilan do'stlashadi va muloqotni o'rganadi. Komenskiy o'yinga quvnoq bolalik va bolani uyg'un rivojlantirish sharti sifatida qarar ekan, bunday deb yozgan

edi: “ Bola sogʻlom boʻlishi uchun u doimiy harakatda boʻlishi zarur, shundagina oʻyin qiziqarli oʻtadi. Oʻyinga rahbarlik qilish va bolalarning xatti-harakatlarini doimo kuzarib turish kerak. Chunki bolalar oʻyin jarayonida har tomonlama tarbiyalanadilar”.

Psixolog olimlar oʻyinlarni toʻrt guruhga boʻladilar:

Funksional oʻyinlar- bola organizmining har tomonlama rivojlanishida muhim rol oʻynaydi. Bu kichik yoshdagi bolalar uchun harakterli boʻlib unda bolalar nima bilandir shugʻullanadilar, turli predmetlar bilan tanishadilar.

Qoidali oʻyinlar- bunday oʻyinlarda bolalar tevarak atrofdagi va muhitdagi voqealardan xabardaor boʻlib, oʻyin boshi tomonidan aytil buyruqlar bajariladi.

Rolli oʻyinlar- bolalar oʻzlarini maʼlum bir kasb egasi (shifokor, oʻqituvchi, quruvchi, oshpaz singari) vazifasini bajarayotgandek his qiladilar. Har bir bola oʻziga tegishli rolni muvafaqqiyatli bajarishga harakat qiladilar.

Konstruktorli oʻyinlar- asosiy mazmuni qurilish komplekslari, taxta, qum, qogʻoz materiallarining parchalarini qirqish, taxlash singari mehnat koʻnikmalarini hosil qilishdan iborat.

Binobarin, birinchi marta aynan Zigmund Freyd psixoanalizda oʻyin terapiyasidan foydalanishni boshlaganligi va bolalar oʻyinlarini tasvirlab, bola oʻzining xotirasidagi passiv tajribalarni faol oʻyinga aylantiradi, deb taʼkidlaganligini aytib oʻtish lozim. M.Klein esa psixologiya tarixida birinchi marta bolani psixoanaliz yoʻnalishida psixoterapiya qilishda oʻyinchoqlardan foydalanishni tajribadan oʻtkazgan. M.Klein bolaning oʻyinini ongsizlikka kirishni ochib, erkin uyushmaga oʻxshash deb tushuntirgan.

Demak, oʻyin bu bolalar birinchi navbatda doʻstlari bilan muloqotga kirishadigan mustaqil faoliyat turi ekanligini taʼkidlash oʻrinlidir. Ularni umumiy maqsad, unga erishish yoʻlidagi birgalikdagi saʼy-harakatlar, umumiy manfaatlar va tajribalar birlashtiradi.

Rus professor oʻqituvchisi A.S.Makarenko bolalar oʻyinlari rolini

“ Oʻyin bola hayotida muhim ahamiyatga ega, u kattalar faoliyatining, mehnati, xizmati bilan bir xil maʼnoga ega. Bola qanday oʻyin oʻynaydi, kelajakda ham koʻp jihatdan oʻsha ishda boʻladi. Shuning uchun kelajakdagi shaxsni tarbiyalash birinchi navbatda oʻyinda sodir boʻladi...”, - deb taʼkidlagan. U oʻyinlar bolalar va yoshlarni mehnatga tayyorlaydi deb hisoblardi. Shu bilan birga u maxsus ish harakatlariga uxshash harakatlarni talab etuvchi oʻyinlarni birinchi oʻringa qoʻyar edi.

G.V.Plexanov jamiyatning tarixiy rivojlanishida mehnat oʻyindan yuqori tursada, lekin bola hayotida oʻyin faoliyati mehnatdan oldin ekanligini isbotlab bergan.

N.K.Krupskaya oʻyinlar bola faoliyatida kata rol oʻynashini taʼkidlab, shunday degan edi: “ Bolalar faqat oʻrish mobaynida oʻsib qolmay, balki oʻyin jarayonida ham oʻrganadilar, ular uyishshishni oʻrganadilar, hayotni tushinishni oʻrganadilar”. Uning fikricha, ishni shunday tashkil qilish kerakki, oʻyinlar yosh avlodni tarbiyalashga, kelajak hayotga tayyorlashga yordam bersin. Oʻyinlar har xil boʻladi. Baʼzi oʻyinlar borki, bolalarda qoʻpollikni, maqtanchoqlikni, kekkayishni oʻstiradi. Shunday oʻyinlar

borki, ular jamiyatda o'z ornini topishni kerakli inson bo'lish yaxshiligini chidamli bo'lish kabi fazilatlarni o'rgatadi.

P.F.Lesgaft bolalar o'z o'yinlarida tevarak atrofdan olgan taasurotlarini aks ettiradilar, deydi. Bunday faoliyat bolaning rivojlanishida kata ahamiyatga ega.

Shunday qilib, o'yinning ijtimoiy voqea ekanligini, o'yinda tevarak-atrofdagi borliq aks ettirilishini ilg'or olim va pedagoglar o'zlarining ilmiy kuzatish va tadqiqotlarida kursatib berdilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Safarov O. O'zbek xalq bolalar o'yinlari/ Sharq nashriyoti, Toshkent,2013.
2. Erkinov R. Bolalar o'yinlarining ahamiyat// Scientific progress, 2022, volume 3. B. 567-568.
3. Bolalar huquqlari to'g'risida Konvensiya. 1989-yil 20-noyabr.
4. Mirzayev T, Turdimov Sh. O'zbek folklori darslik , Toshkent 2020.
5. Usmanxodjayev.T.S. Milliy va harakatli o'yinlar/Darslik,2015.

